

Kotitaloudet ja energian hinta

Jaakko Kiander

Palkansaajien tutkimuslaitos

Kotitaloudet ja energian hinta

- Ilmastopolitiikan tavoitteet
- Kuinka paljon kotitalouksien energiankulutusta pitää rajoittaa?
- Energian hinnan nousun tulonjakovaikutukset
- Keskipitkän ajan toimenpiteet
- Pitkän aikavälin ilmastopolitiikka

Ilmastopolitiikan tavoitteet

- Keskipitkä aikaväli vuoteen 2020
 - CO₂-päästöjen vähennys 20 % (tai 30 %)
 - Hallituksen ilmasto-ohjelma: vähennyksiä myös päästökauppasektorin ulkopuolelle
- Pitkä aikaväli vuoteen 2050
 - CO₂-päästöjen vähennys 60 %
 - IPCC: tavoitteen tulisi olla 60-85 %

Mitä tavoitteet edellyttävät?

- CO₂-päästöt vähenevät vain jos fossiilisten polttoaineiden käyttö vähenee
- Näin tapahtuu, jos korvaavia energiamuotoja saadaan käyttöön (pitkä aikaväli)
- Tavoite saavutetaan, jos teollisuustuotanto supistuu (lama & rakennemuutos)
- Teollisuuden energiansaannin turvaaminen voi edellyttää vähennyksiä kotitalouksien ja palvelusektorin energian käyttöön

Talouden kasvaessa energian kulutus pyrkii säästötavoitteista huolimatta kasvamaan

- Säästötavoitteiden saavuttamiseksi energian kulutusta ja erityisesti fossiilisten polttoaineiden kulutusta joudutaan rajoittamaan:
 - Kiristämällä energiaverotusta (polttoaineet ja sähkö)
 - Edistämällä energiansäästöinvestointeja
 - Ongelma: energian kulutuksen hintajoustot ovat (lyhyellä aikavälillä) pieniä, joten hinnan on noustava paljon
 - Jos verojen nousu kompensoidaan kierrättämällä verotuloja (= vihreä verouudistus), tarvitaan suurempi verojen/hintojen nousu

Edellyttääkö päästötavoite energian kulutuksen rajoittamista?

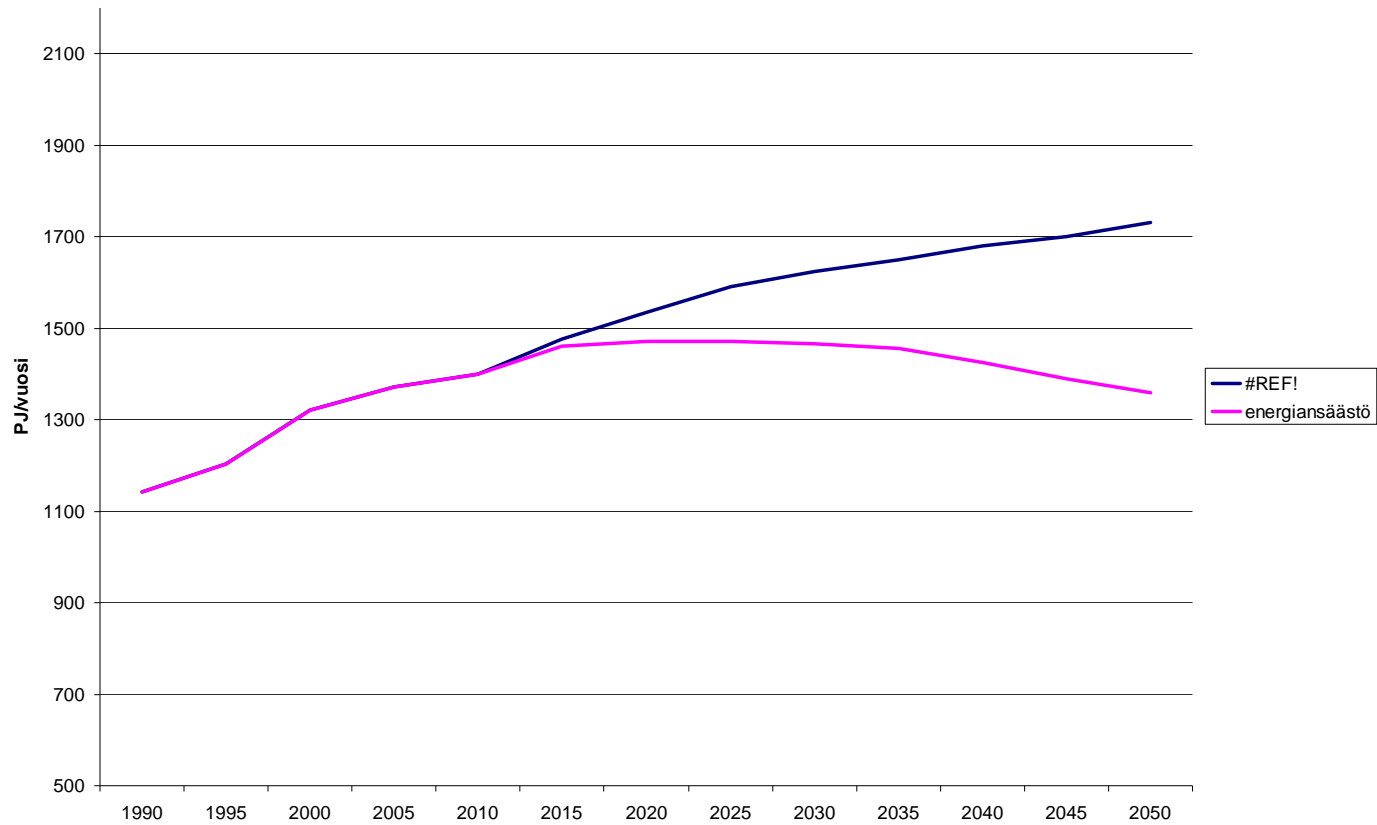
- Teoriassa olisi mahdollista hoitaa 20 %:n päästöjen vähennys vuoteen 2020 lähes kokonaan lisäämällä nopeasti päästötöntä energiantuotantoa (ydinvoima, bioenergia, tuulivoima ...)
- Tätä tavoitetta ei kuitenkaan välttämättä saavuteta, koska riittäviä investointeja ei ehditä toteuttamaan
- Todennäköiset vaihtoehdot:
 - Talouden kehitys on hidasta ja päästöt vähenevät raskaan teollisuuden supistuessa
 - Teollisuus elpyy lamasta, päästöt uhkaavat kasvaa ja rajoituksia kohdistetaan kotitalouksien energian käyttöön

Kuinka paljon kotitalouksien energiankulutusta pitää rajoittaa?

- Julkilausuttu tavoite: päästökauppasektorin ulkopuolisten toimijoiden tulisi vähentää päästöjä 16 % vuoteen 2020
- Jos vuosien 2010-2020 talouskasvu on toivotulla tasolla (esim. 2 % vuodessa), energian kulutus ja päästöt pyrkivät kasvamaan nopeammin kuin toivotaan
- Vastaus riippuu myös siitä, voidaanko vielä vuonna 2020 tukeutua laajasti sähkön tuontiin

Talouden normaali kehitys johtaa energian kulutuksen kasvuun

Kokonaisenergiankulutus kahdessa eri kehitysvaihtoehdossa

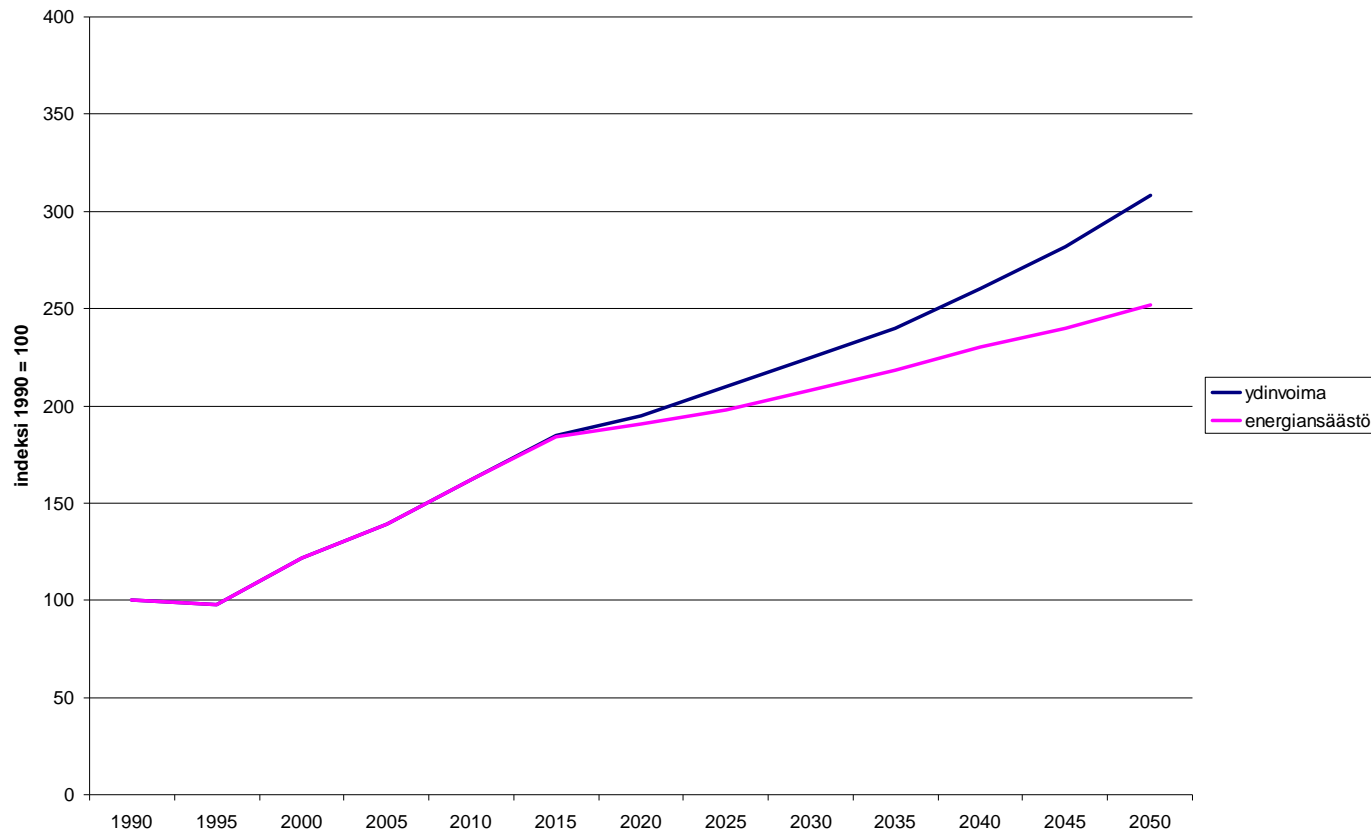

Kasvu ja energia

- Ilman ohjaavaa politiikkaa talouden normaali kasvu johtaisi energian kulutuksen ja päästöjen kasvuun
- Päästöjä ja energian kulutusta rajoittava politiikka nostaa energian hintaa (=tuotantokustannuksia), mikä puolestaan hidastaa kasvua ja pienentää kulutusta ja päästöjä
- Suomen tapauksessa kasvu- ja päästötavoitteet voitaisiin yhdistää laajalla ydinenergian lisärakentamisella

Energian kulutuksen rajoittaminen hidastaa talouskasvua

BKT:n kehitys kahdessa eri energiaskenaariossa

Miten ilmastopolitiikka vaikuttaa kotitalouksiin?

- Oletus: teollisuustuotanto kasvaa edelleen, päästövähennykset kohdistetaan kotitalouksiin ja palvelualoihin
- Keinot: sähkön käyttöä vähennetään energiansäästöinvestointien avulla ja kulutusta rajoitetaan nostamalla sähkön hintaa energiaveroja kiristämällä

Energian hinnan nousun tulovaikutukset

- Kotitaloudet käyttävät jo nyt noin 8 prosenttia kulutusmenoistaan suoriin energiakuluihin (hintoihin sisältyvien verojen vuoksi!)
- Asuminen ja liikenne sisältävät paljon energiapanoksia ja ne muodostavat yhteensä 43 % kulutusmenoista
- Jos energian hinta nousisi esim. 50 %, kotitalouksien reaalitytulot ja yksityinen kulutus supistuisivat 4 % (ilman välillisiä vaikutuksia)

Onko 4-5 prosentin kulutustason lasku paljon vai vähän?

- Jos tulot kasvavat 2010-2020 keskimäärin 2,5 % vuodessa, on vuoden 2020 elintaso 28 % korkeampi – energiaverotuksen nousu pudottaa nousun 22 %:in
- Jos tulotason kasvu on vain 1 % vuodessa, haihtuisi elintason noususta puolet energiaveroihin
- Toisaalta: mitä nopeampaa on kasvu, sitä suurempia energiaverojen nousuja tarvitaan

Energian hinnan nousun tulovaikutukset

- Koska energiaa käytetään panoksena myös muissa tuotteissa, on seurauksena myös muiden tuotteiden kuten ruoan hintojen nousu
- Johtopäätös 1: *energian hinnan nousun välitön vaikutus on elintason lasku, koska sopeutuminen korkeampaan hintaan vaatii investointeja ja vie aikaa*

Energian hinnan nousun tulonjakovaikutukset

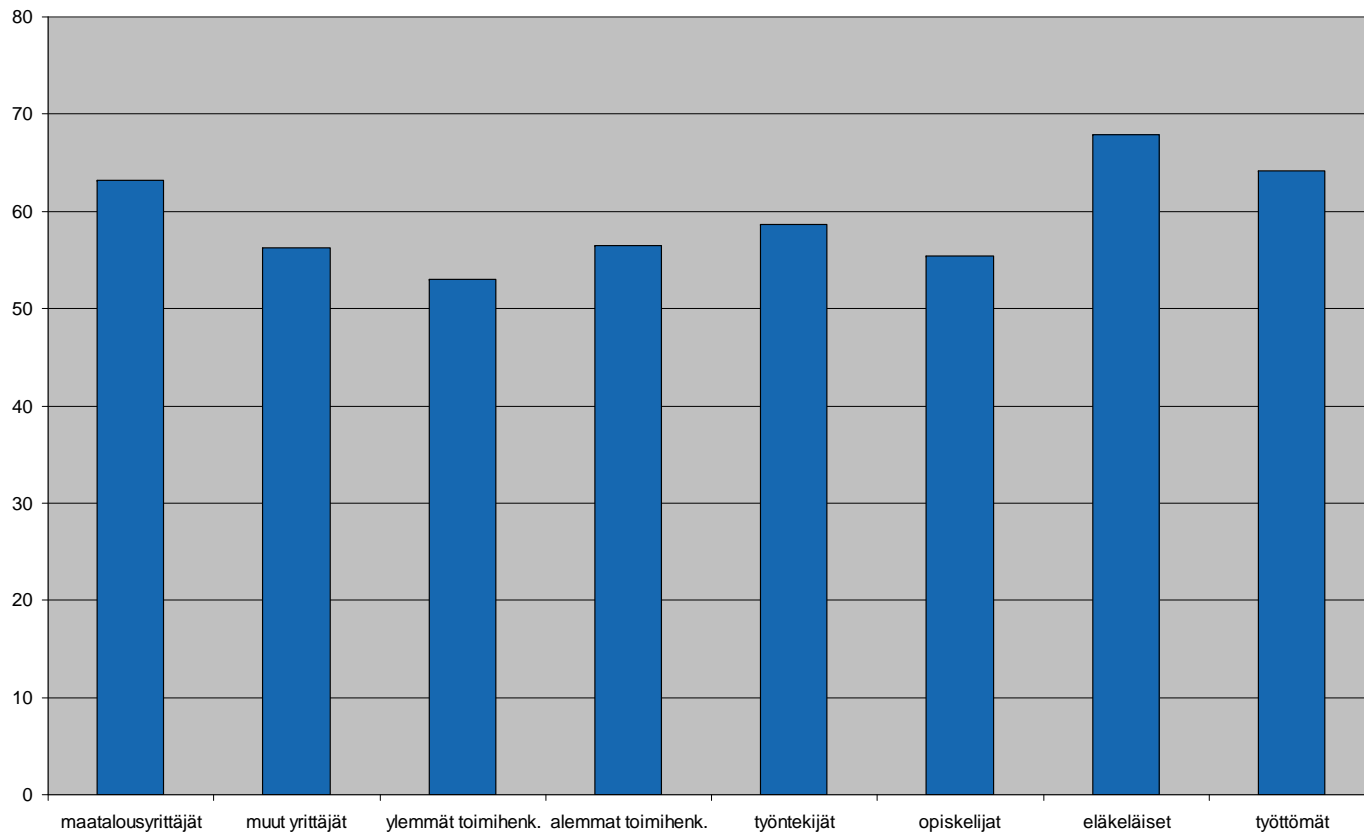
- Energia on luonteeltaan välttämättömyyshyödyke samoin kuin ruoka
- Energia- ja ruokamenojen kulutusosuus ja varsinkin tulo-osuus on suurempi pienituloisilla kuin suurituloisilla
- Mitkä ryhmät kohtaisivat hintojen noustessa ongelmia?
 - Eläkeläiset, työttömät, yksinhuoltajat, työntekijät, monilapsiset perheet, pienituloiset omakotiasujat, maatalousyrittäjät ja työmatka-autoilijat (= yli 50 % väestöstä)

Energian hinnan nousun tulonjakovaikutukset

- *Johtopäätös 2: energiaverojen nosto vaikuttaa regressiivisesti ja se pitäisi kompensoida pienituloisille joko tulonsiirtojen avulla tai alentamalla muita välillisiä veroja, jos tulonjako halutaan pitää ennallaan*
- Huom! Eläkeläiset saavat osittaisen (mutta ei kaikilta osin riittävän) kompensaaation indeksikorjausten kautta, muille ryhmille ei ole vastaavaa automatiikkaa – kompensaatiot voidaan kuitenkin rahoittaa energiaverojen tuotoilla
 - Indeksointi ei tarjoa riittävää kompensatiota, koska se ei huomioi eri ryhmien erilaisia kulutuskoreja

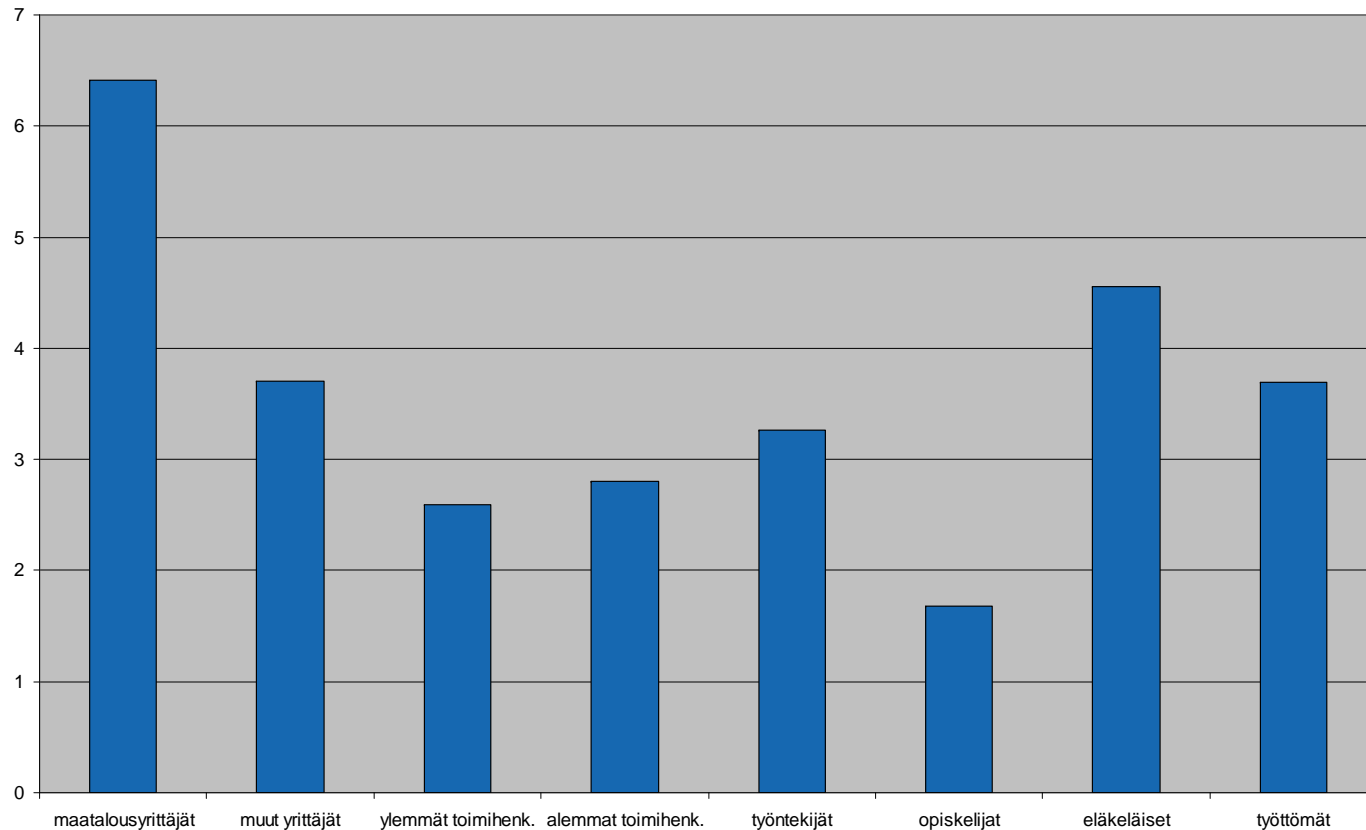
Välttämättömyysmenojen kulutusosuudet vaihtelevat eri ryhmien välillä tulotason mukaan

Ruoka-, asumis- ja liikennemenojen yhteenlaskettu osuus kulutuksesta

Lämmityskuluissa suuri vaihtelu eri ryhmien välillä

Asumisen energiakulujen osuus kulutusmenoista

Ilmastopolitiikka ja kotitaloudet

- Ilmastopolitiikan tavoitteet johtavat lähes väistämättä elintason kasvun hidastumiseen tai jopa elintason laskuun
 - Jotkut pitävät tätä tavoiteltavanakin
- Lopputulos riippuu niistä keinoista, joilla tavoitteisiin pyritään
- Sääntely ja monet uusiutuvat energiamuodot lisäävät kustannuksia ja vähentävät kulutusmahdollisuuksia
- Ydinvoiman käytön lisääminen on toistaiseksi ainoa kuluttajaystävällinen tapa vähentää päästöjä

Lyhyt ja pitkä aikaväli

- Pitkällä aikavälillä (2050->) ratkaisuna on energiatehokkaan ja vähäpäästöisen teknologian käyttöönotto kaikilla aloilla; jos muutos toteutetaan hallitusti ja asteittain, tulonjakovaikutukset ovat luultavasti myönteisiä
- Tämä vie aikaa, koska pääomakanta (erit. asunnot) uusiutuu hitaasti

Pitkän aikavälin ilmastopolitiikka

- Muutoksen suuntaa voidaan ohjata eri tavoin:
 - Energiapolitiikka: vain päästöttömiä ja uusiutuvia tuotantotapoja käyttöön, sähkön ja lämmön yhteistuotantoa lisättävä ... (ja ehkä myös sähkön käyttöä)
 - Yhdyskuntarakenne ja liikenne: uudet asunnot ja uudet asuinalueet on rakennettava ja suunniteltava energiatehokkaasti ja raideliikenteen mahdollisuuksia hyödyntäen; lyhyiden matkojen lentoliikennettä vähennettävä
 - Autoliikenne: käytössä voi olla edullista päästötöntä teknologiaa vuoteen 2050 mennessä (sähkö tai vety), muutosta voidaan edistää
 - Normiohjaus ja vero-ohjaus: mieluummin kannusteita kuin sanktioita; energiaverojen nousu ei saisi johtaa energiamenojen kulutusosuuden nousuun (ts. verot nousisivat samaa tahtia tehokkuuden kanssa)

Keskipitkän ajan toimenpiteet

- Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta vuoden 2020 päästötavoitteet pitäisi saavuttaa niin, että
 - kotitalouksien energiaverojen nousu voitaisiin minimoida
 - talouden kasvulle ja työllisyydelle ei aiheutuisi haittaa
- Tämä edellyttää, että tavoite saavutettaisiin
 - lisäämällä päästötöntä energiantuotantoa (ydinvoima, tuuli, jätteiden poltto, bioenergia, vesivoima)
 - vapauttamalla ydinvoimarakentaminen
 - hyödyntämällä ydinvoimaa myös kaukolämmön tuotannossa
 - suosimalla vähäpäästöisiä autoja liikenteen verotuksessa
 - edistämällä raideliikennettä (liikenneyhteydet + lippujen hinnat)
 - tukemalla energiansäästöinvestointeja ja kiristämällä asteittain energiatehokkuusstandardeja – ei kuitenkaan investointipakkoa

Ilmastopolitiikka ja tulonjako

- Ilmastopolitiikan kustannukset kohdistuvat todennäköisesti suhteellisesti jyrkimmin pienituloisiin kotitalouksiin
- Kotitalouksien välillä on kuitenkin suurta vaihtelua energiakustannuksissa
- Tämän vuoksi tulonjakovaikutuksia ja erityisryhmien tarpeita pitäisi selvittää tarkemmin
- Periaatteena tulisi olla energiaverojen kiristymisen kompensointi kotitalouksille niin, että tulonjako ei muutu